



УДК 37.014'04-053

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ ДОРОСЛИХ В УКРАЇНІ (В УМОВАХ ОНОВЛЕНОЇ ЗАКОНОДАВЧОЇ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ)

Н.В. Савченко, кандидат наук з державного управління

Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України

Розглянуто сучасні підходи до навчання дорослих в Україні, доцільність застосування яких обумовлюється положеннями оновленої нормативно-правової бази з питань реалізації державної освітньої політики та швидкозмінюваними вимогами ринку праці.

Постановка проблеми. Питання освіти дорослих у нашій країні сьогодні виходять на перший план. Конкурентоспроможність конкретної людини, підприємства та економіки держави в цілому залежить від пріоритетів державної політики в галузі освіти та професійного навчання кадрів, від якості освітніх послуг, їх відповідності потребам отримувачів та задоволеності потреб соціуму в цілому тощо. Знання у сучасному суспільстві застарівають надзвичайно швидко, в т. ч. через активне впровадження інноваційних технологій.

Зважаючи на це, в більшості розвинених країн проблемам освіти дорослих приділяється значна увага з боку держави. Пріоритети в їх вирішенні пов'язані не лише зі створенням можливостей для навчання дорослих, а й зацікавленням у власному розвитку, професійному вдосконаленні.

В Україні останнім часом акценти в державній політиці також зміщуються в

напрямку вирішення проблем освіти дорослих. Про це свідчить прийняття низки законодавчих та нормативно-правових актів, що унормовують державну політику в цій сфері та відносини, які виникають у процесі надання освітніх послуг представникам різних категорій дорослого населення. Так, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. зазначає про необхідність проектування акмеологічного освітнього простору з урахуванням інноваційного розвитку освіти, запитів особистості, потреб суспільства і держави [4]. Закон України "Про зайнятість населення" від 5.07.2012 р. № 5067-VI одним з пріоритетів державної політики визначає сприяння підвищенню професійного рівня працездатного населення відповідно до суспільних потреб [1]. Відповідно до Програми сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць до 2017 р. (затвердженої Постановою КМУ від 15.10.2012 р.



№ 1008) пріоритетними завданнями є: розроблення та запровадження методик професійного навчання дорослого населення, сприяння запровадженню новітніх програм, засобів і технологій професійного навчання, підвищення кваліфікації працівників, які організовують та здійснюють професійне навчання дорослих [5]. Стратегія державної кадрової політики на 2012–2020 рр. (затверджена Указом Президента України від 1.02.2012 р. № 45/2012) визначає необхідність запровадження системи безперервного професійного навчання кадрів [6]. Це далеко не повний перелік документів з питань освіти дорослих, неперервного навчання, прийнятих протягом останніх років.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми. Вивченню теоретичних і прикладних аспектів освіти дорослих, присвячено низку наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених. Питанням формування людського капіталу, підвищення якості трудового потенціалу присвячено роботу С. Бандура, О. Грішнєвої, М. Долишнього, А. Колота, В. Петюха, В. Савченка та ін. Положення теорії неперервної професійної освіти та освіти дорослих викладено у роботах С. Батишева, В. Лутового, Л. Лук'янової, Н. Ничкало, Н. Протасової та ін. Виробленню андрагогічних принципів організації навчального процесу для дорослих присвячено роботи С. Вершловського С. Змеєва, І. Колесникової, В. Подобеда та ін. Значним є внесок у розв'язання окресленого в статті кола проблем науковців Ю. Деражне, О. Киричука, К. Кязімова, Ю. Маршавіна, П. Новікова, О. Рикової, В. Синявського, В. Скульської, В. Шеметова та ін., які досліджували питання профорієнтації, психологічної підтримки та професійного навчання дорослих відповідно до вимог ринку праці.

Основна мета цієї статті – розглянути сучасні підходи до навчання дорослих в Україні, які обумовлені положеннями оновленої законодавчої та нормативно-правової бази, висвітлити тенденції у професійній освіті дорослих.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отримання наукових результатів дослідження. Сфера освіти значно розширила свої межі. Окрім, формальної освіти, що передбачає відповідність організації навчання певним вимогам (наявність навчальних закладів, спеціально підготовленого персоналу, одержання загальноприйнятого документа про освіту тощо), активно розвиваються й інші види. Розширення сфери освіти відбувається, передусім, за рахунок розвитку неформальної освіти. Реалізація цього виду освіти, як правило, не потребує попереднього створення умов для початку навчання (рівень попередньої підготовки, вікові межі тощо), не висувається жорстких вимог до місця, часу, термінів, форм і методів навчання. Все це сприяє включенню до нього значно більшої кількості людей, ніж до формальної освіти. Так, Закон України "Про професійний розвиток працівників" від 12.01.2012 р. № 4312–VI вводить поняття "неформальне професійне навчання працівників", що означає набуття працівниками професійних знань, умінь і навичок, не регламентоване місцем набуття, строком та формою навчання [2].

Цим Законом визначено, що для організації підтвердження результатів неформального професійного навчання працівників у складі державної служби зайнятості створюються центри визнання результатів неформального професійного навчання.

Такі центри забезпечують організацію підтвердження професійної кваліфікації працівника за результатами неформального професійного навчання. Для



цього вони залучають навчальні заклади державної служби зайнятості, інші професійно-технічні навчальні заклади, підприємства, організації, установи, які мають ліцензію на право здійснення освітньої діяльності за визначеними професіями. Результати неформального професійного навчання підтверджуються документом встановленого зразка про присвоєння або підвищення робітничої кваліфікації. Центри визнання результатів неформального професійного навчання мають право в разі необхідності отримувати від заінтересованих юридичних та фізичних осіб відомості про професійний досвід працівників.

Необхідність підтвердження результатів неформального професійного навчання осіб за робітничими професіями визначається також новоприйнятим Законом України "Про зайнятість населення" [1].

Враховуючи вимоги наведених документів, розроблено проект постанови Кабінету Міністрів України з питань організації та здійснення підтвердження результатів неформального професійного навчання осіб за робітничими професіями (розробник – Міністерство соціальної політики України). Метою прийняття документу є визначення механізму підтвердження рівня професійних знань, умінь та навичок, отриманих шляхом неформального професійного навчання та порядку отримання документа державного зразка про присвоєння робітничої кваліфікації.

Особлива увага в оновленій законодавчій та нормативно-правовій базі приділяється питанням конкурентоспроможності осіб віком старше 45 років. Вищезгаданим Законом України "Про зайнятість населення" визначено, що особи віком старше 45 років, страховий стаж яких становить не менше 15 років, мають право до досягнення встановленого

статтю 26 Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" пенсійного віку на одноразове отримання ваучера для підтримання їх конкурентоспроможності шляхом перепідготовки, спеціалізації, підвищення кваліфікації за професіями та спеціальностями для пріоритетних видів економічної діяльності. Вибір професії (спеціальності) із затвердженого переліку, форми та місця навчання здійснюється особою.

Вартість ваучера встановлюється в межах вартості навчання, але не може перевищувати десятикратний розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом.

Ваучер є документом встановленого зразка, що дає особі право на перепідготовку, підготовку на наступному освітньо-кваліфікаційному рівні, спеціалізацію, підвищення кваліфікації у навчальних закладах чи у роботодавця [1].

Ми бачимо, що всі проаналізовані положення документів спрямовані на створення можливостей для реалізації різноманітних форм та видів навчання дорослих, забезпечення доступності та неперервності освіти впродовж життя.

Принагідно потрібно зазначити, що модернізація структури, змісту й організації освіти найближчим часом передбачається на засадах компетентнісного підходу. Саме про це свідчить, на нашу думку, прийняття Національної рамки кваліфікацій (затвердженої Постановою КМУ від 23.11.2011 р. № 1341) [3], яка визначає та описує дев'ять відповідних кваліфікаційних рівнів та визначає поняття "компетентність/компетентності" як здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості. Ця масштабна робота, логічним завершенням якої має бути прийняття та упровадження низки до-



кументів, включаючи Концепцію національної системи кваліфікацій та Закон України "Про національну систему кваліфікацій", теж спрямована на забезпечення неперервності освіти, підвищення її якості з урахуванням вимог ринку праці до компетентностей фахівців, а також введення європейських стандартів, сприяння міжнародному визнанню кваліфікацій, здобутих в Україні.

Враховуючи той факт, що стрімко зростають вимоги до рівня професійної підготовки фахівця, до якості навчання дорослих осіб (про що зазначалось раніше), актуалізується й питання професійної компетентності педагогічних працівників та інших категорій спеціалістів, які надають освітні послуги дорослому населенню. Насамперед йдеться про андрагогічну компетентність.

Грунтуючись на положеннях, викладених у вітчизняній та зарубіжній літературі, приходимо до висновку, що андрагогічна компетентність є інтегративною якістю особистості, яка передбачає, серед іншого, здатність допомогти дорослій людині опанувати певні вміння та навички, розвивати творчі здібності дорослої людини тощо.

Андрагог – це спеціаліст високої кваліфікації, який володіє комплексом спеціалізованих андрагогічних знань, умінь і навичок, що забезпечують навчальну діяльність з дорослим населенням з урахуванням специфіки його навчальних потреб і вікових особливостей [10]. Спеціальні андрагогічні знання, уміння і навички – сукупність знань про людину дорослого періоду, а також систему спеціальних методів, прийомів і форм роботи, якими повинен володіти будь-який спеціаліст, що навчає доросле населення для якісного забезпечення навчального процесу.

Специфіка діяльності андрагога включає: консультування, надання соці-

альної допомоги, виконання навчальних і організаційно-управлінських функцій у сфері навчання дорослих людей. Вона потребує особливого міждисциплінарного підходу при визначенні змісту освіти для кожної із певних груп дорослих, а також використання такої системи форм і методів навчання, яка б дозволила враховувати вікові, професійні, особистісні особливості слухачів [8]. Отже, такому спеціалістові, окрім суто професійних, потрібні знання: з теорії навчання дорослих; про вікові, психофізіологічні, соціальні, професійні особливості дорослих; знання психології навчання дорослих тощо.

Відсутність єдиного нормативно-закріпленого визначення поняття "андрагог" у вітчизняній нормативно-правовій базі ускладнює формування вимог до андрагогічної компетентності, її складових. Для прикладу, у Російській Федерації спеціальність "андрагогіка" було затверджено наказом Державного комітету РФ з вищої освіти від 5 березня 1994 р. № 180, стандарт спеціаліста затверджений 14 липня 1995 р. Хоча до сьогоднішнього дня "андрагогіка" не внесена до класифікатора спеціальностей, вважається, що стандарт свого часу був достатньо детально прописаний [7, с. 73]. Вітчизняні науковці також висловлюють пропозицію щодо включення до класифікатора професій професії "андрагог" та до переліку спеціальностей спеціальності "андрагогіка" [9].

Висновки

Проблеми освіти дорослих набувають все більшої актуальності і як предмет наукових досліджень, і як об'єкт нормативно-правового урегулювання, і як складова життєдіяльності конкретної людини. Разом з тим, з будь-якої точки зору, існує ряд завдань щодо розвитку цієї системи, які потребують першочергового вирішення з боку державних та гро-



маських інституцій. Це не лише розвиток нормативно-правової бази навчання дорослих та формування системи управління освітою дорослих, а й розширення доступності освіти, створення та реалізація освітніх програм для різноманіт-

них категорій населення тощо. Окремої уваги потребує питання поліпшення кадрового забезпечення навчання дорослих, тобто підвищення професійної компетентності осіб, які залучаються до цього процесу тощо.

Література

1. Закон України "Про зайнятість населення". – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>
2. Закон України "Про професійний розвиток працівників". – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/go/4312-17
3. Національна рамка кваліфікацій. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/go/1341-2011-p
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. – Режим доступу : www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf
5. Програма сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць до 2017 року. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1008-2012-%D0%BF>
6. Стратегія державної кадрової політики на 2012–2020 роки. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/go/45/2012
7. Андрагогическая компетентность преподавателя системы постдипломного педагогического образования: монография / А.Н. Шевелев, В.Ю. Пузыревский, Г.С. Сухобская и др.; под ред. С.Г. Вершловского, Г.С. Сухобской. – СПб.: СПбАППО, 2011. – 126 с.
8. Зель І. О. Формування андрагогічної компетентності у студентів гуманітарних факультетів класичних університетів – Ніжин, 2009. – 235 с.
9. Рекомендації учасників науково-методологічного семінару "Андрагогіка в професійному навчанні безробітних". – Режим доступу : <http://ipk-dszu.kiev.ua/ndv/news/n11.php>
10. Griffin, Colin. Curriculum theory in adult and lifelong education / Griffin, Colin. - London; Sydney : Croom Helm, 1984. – 218 p.

АННОТАЦИЯ

Савченко Н.В. *Современные подходы к обучению взрослых в Украине (в условиях обновленной законодательной и нормативно-правовой базы) // Биоресурсы и природопользование. – 2013. – 5, № 1–2. – С. 156–160.*

Рассмотрены современные подходы к обучению взрослых в Украине, целесообразность применения которых определяется положениями обновленной нормативно-правовой базы по вопросам реализации государственной образовательной политики и быстро меняющимся требованиям рынка труда.

SUMMARY

N. Savchenko. *New approaches to adult education in Ukraine (under updated legislative and regulatory framework) // Biological Resources and Nature Management. – 2013. – 5, № 1–2. – P. 156–160.*

The article reviews current approaches to adult education in Ukraine, the appropriateness of which is determined by the provisions of the revised regulatory framework for the implementation of the national education policy and the rapidly changing requirements of the labor market.